

НАСТАВНО - НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

**Извештај стручне комисије о одобрењу теме магистарске тезе
„КОНСТИТУИСАЊЕ КАУЗАЛНЕ ДИМЕНЗИЈЕ ДОГАЂАЈА У ПРИЧАЊУ
ПРИЧА“ кандидата Владимира Мушицког,
студента последипломских студија на Одељењу за психологију,
смер психологија личности**

Владмир Мушицки је предао захтев за одобрење магистарске теме „Причање прича као потреба за конституисањем каузалне димензије догађаја“. Кандидат је дипломирао 2005. године на Одељењу за психологију Филозофског факултета са темом „Имплицитне стратегије и теоријама моћи“ са оценом 10 и средњом оценом 8.03.

Предмет истраживања

Причање прича делује као један од основних конституената живота, а приче, као такве, имају широку применљивост и невероватну флексибилност. Једна те иста прича може доживети неколико ревизија док прође кроз ланац препричавања. Људи имају потребу да догађаје објасне, појасне и поделе своје интерпретације и каузалне моделе које су направили са другима; ова основна опсервација уједно и чини полазну тачку планираног истраживања Владимира Мушицког.

Кандидат наводи да му нису позната конкретна истраживања која се баве каузализацијом у контексту причање прича, односно истраживања која истражују овај проблем из перспективе наративне психологије. Иако се у оквиру наративне психологије дискутује о темпоралности као битној карактеристици наратива, одређена истраживања која се баве начином на који се догађаји постављају у контекст, и самим тим, конструише одређена прича, недостају. Догађаји се у причи организују по принципу *узрока и последице*; они су линеарно поређани у времену чинећи мање или више кохерентну целину. Потреба за причањем приче је зато уско повезана са придавањем каузалне димензије догађајима. Релевантност кандидатовог рада управо је у осветљавању везе између потребе за причањем прича и придавањем каузалитета, везе која није довољно испитана и која може да буде основа за даља истраживања на ту тему. У теорији се као одлике наратива наводе *уникатност, темпоралност и кохерентност*. Различита истраживања се баве овим одликама наратива, али више као засебним одељцима, не повезујући једно са другим; на пример, истраживања су усмерена ка испитивању конструкције идентитета кроз појмове аутобиографије и наративног интегритета (Фримен и Брокмејер). Нека друга истраживања се баве анализом понашања методама које су

осмишљене за анализу фиктивних дела (Мареј), или изводе своје методе из развојне психологије, пратећи начине на које се причање прича развија од детињства до одраслог доба (Сатон-Смит). Појам каузалитета, чини се, повезује три одлике наратива тако што сваки испитаник на свој јединствен начин повезује догађаје у линеаран след догађаја правећи кохерентну, уверљиву причу. Овај рад покушава да отвори нову линију истраживања у којој ће се анализирати причање прича у контексту придавања узрочности искуству као начину да се то искуство осмисли-на тај начин посматрано, придавање узрочности је специфичност сваке индивидуе и у том светлу треба да буде испитивано.

У раду који кандидат жели да обави, истраживали би се сличности и разлике у значењима која људи користе када конструишу догађаје, то јест, успостављају узрочне односе између појединачних појава како би објаснили тај догађаје саљ којима су суочени – укратко, предмет испитивања био би *образлагање* догађаја од стране испитаника. Наративна схема не постоји у самом искуству; управо је наративна схема начин да се искуство на неки начин организује и осмисли, а то се дешава анализом догађаја кроз узроке и последице. Пошто искуство само по себи не подразумева наративну форму, можемо претпоставити да рефлектовање или *мишљење* о искуству јесте начин на који стварамо приче; приче које стварамо да бисмо то искуство разумели. Образложење само по себи је нужно каузално, оно увек инкорпорира у себе неки облик каузалности, и на тај начин конструисање образложења мора имати неку врсту конструкције узрока и последице. Истраживање ће се бавити издвајањем и анализом ових форми, као и њиховим описом и класификацијом.

Свака прича има почетак, средину и крај; такође, прича има заплет и покушај расплета. У самом механизму приче, дакле, постоји дубок каузални алгоритам који дефинише како ће се догађаји одвијати и како ће се ликови у причи понашати док време протиче, и можда, што је још важније, *зашто* су се одређени ликови у причи понашали на одређен начин у одређеној тачки у времену. Причање прича можемо посматрати као потребу за конституисањем каузалне димензије догађаја, а добро образложен и разјашњен догађај (или низ догађаја) као један од важних предуслова комплетне и завршене приче.

Мареј је покушао да приближи методе који су развијене за потребе анализе дела фикције методама које психологија користи за проучавање људи. Конструкција животних догађаја посматрана као конструкција наратива нас води ка осмишљавању анализе тих наратива као својеврсне митологије која је преузета од културе и даље се развија у том контексту. Вођено Келијевим моделом *човека-научника*, истраживање обухвата посматрање понашања као експериментисања, тестирања (валидирања или инвалидирања) хипотеза које људи имају о стварности, дакле виђење човека као проактивног бића које антиципира своју будућност и у сваком тренутку је мења.

Теоријски оквир

А Наративна психологија

Наративна психологија се издваја заједно са социјалним конструкционизмом и радикалним конструктивизмом као релативно нова теоријска струја у истраживачкој пракси друштвених наука и заједно са њима образује конструктивистичку метатеорију.

Основна претпоставка наративне психологије јесте Сарбиново мишљење да у основи сваке хипотезе или теорије стоји нешто што се може назвати *изворна метафора*. Изворна или основна метафора обезбеђује могући оквир у коме се нека појава или скуп појава може посматрати – она нуди могућности за истраживање и анализу, али уједно их и ограничава. Прављење метафора је заједничка одлика људског рода, а основна метафора представља специјални случај ове опште способности; када се суочи са непознатим догађајима које не може интерпретирати, индивидуа или скуп индивидуа стварају нову основну метафору у оквиру које је анализа феномена могућа; даље, када је порука коју носи ова метафора декодирана, она постаје опште добро шире друштвене заједнице. Основна метафора поседује суштинску *као да* карактеристику – када претпоставимо да је људски ум попут машине, самим тим претпостављамо сијасет других атрибута који су везани за машине, а које нисмо споменули: на пример, сукцесивност и линеарност обраде информација.

У когнитивном моделу, ум или психа особе се схвата путем основне метафоре која обухвата постојање одређених предиспозиција, одређене супстанце попут ставова, емоција, сећања, итд. које стоје иза одређених понашања и она их одређују, ако не и узрокују. Овакво схватање Харе назива Првом когнитивном револуцијом. Друга когнитивна револуција, по Харреу, представља напуштање научног реализма у коме се користе компјутерске аналогije у коме се ум схвата попут машине и користи нову метафору: ум као *дискурзивно средство*. Дискурзивна психологија сматра да је људски ум приватна конверзација, приватно коришћење симбола, али и јавна конверзација и употреба когнитивних способности у некој врсти симболичке интеракције.

Психологија оваквим искоракom постаје осетљива на контекст и уместо универзалних закона понашања који чекају да буду откривени, фокус се мења и усмерава на *однос*, релације које људи између себе успостављају. Машинска метафора претпоставља процесор који ради независно од културе, контекста и стимулуса и дражи које користи као материјал, дакле, процесор мора бити независан од горенаведених елемената. Али, ако људе не посматрамо као супстанцу, већ као *процес*, перспектива се мења и нова парадигма нам омогућава и другачије истраживање тог процеса.

Наратив је научни појам и један од начина да се процеси који чине људску особност испитају и опишу. Наратив се базира на општем принципу људског

функционисања, а то је да људи мисле, опажају, замишљају, и праве моралне одлуке на основу наративних структура. Укратко речено, наратив је начин организовања епизода, акција, и објашњења акција; то је настојање које спаја практичне чињенице са фантастичним креацијама.

Наратив као организујући принцип људског деловања омогућава не само анализу понашања које је споља опсервабилно, него и увид у разлога сопственог понашања и објашњење понашања – односно ауторефлексију. Ово значи да људи намећу структуру току искуства, односно да догађаје око себе посматрају и тумаче на основу већ успостављених категорија које садрже одређене претпоставке о свету који их окружује. Приче које људи причају о себи и другима откривају много тога о ономе ко их прича; конструкције које ће особа користити ће зависити од постојећих наративних структура на основу којих су приче конструисане.

Прича у себи садржи прошлост, садашњост и будућност. Она говори о прошлом догађају, поуком нас усмерава ка неизвесној будућности, а дешава се у садашњости, сада, у тренутку када се прича. Прича такође пружа синтезу места и времена, она је спој који је уједно чврст да ствара структуру, али је подједнако флексибилна у смислу прављења различитих интерпретација.

Б Теорија личних конструката Џорџа Келија

Ова теорија полази са становишта релационистичке парадигме, дакле не посматра човека као есенцију која се сазнаје једном за сва времена, већ кроз релације које успоставља са другим људима. Основна експликативна јединица је конструкт, који је дихотоман и уређен у хијерархијски систем конструката у којима владају односи надређености и подређености. Теорија је формулисана кроз основни постулат и дванаест королара. Према Келијевом схватању, сваки конструкт је уједно и водич за акцију, то јест антиципација догађаја који леже у подручију његове примене.

В Социјални конструкционизам

Социјални конструкционизам представља новију струју у друштвеним наукама која полази од нешто другачијих аксиолошких и епистемолошких претпоставки од објективног приступа научног реализма. Берова наводи следеће претпоставке овог правца: 1) знање није поуздано, 2) схватање света је историјски и културно специфично, 3) друштвени процеси су основ знања, 4) знање и друштвено делање су нераздвојно повезани. Социјални конструкционизам не посматра људску личност као непроменљиву конфигурацију статичних елемената, већ кроз односе међу људима тврдећи да је личност социјално конструисани феномен.

Методологија

Наративно мишљење се састоји од стварања везе између ситуације и шеме приче. Ово се може рећи и тако да процес наративног мишљења углавном прелази пут од неадекватне и непотпуне приче до потпуне и адекватне приче, без обзира да ли је реч о вербалном или невербалном материјалу, односно стимулацији. Ако желимо да испитамо тај пут који прича прелази у свом усавршавању, онда је нужно да покушамо да испитамо наративне структуре које већ постоје код испитаника и на који начин ће оне бити укључене у процес прављења приче, односно на који ће тачно начин испитаници конструисати узрочност у причама који чују. Другим речима, људи *придевају* узрочност тамо где она не постоји сама по себи-може се такође рећи да они виде или перципирају покрет тамо где покрета нема. Робинсон и Хајп наводе одређене когнитивне димензије коју свака прича има: *економија*, *селективност* и *фамилијарност*. Анализирани преко ових димензија, наративи постају најуобичајнија форма којом се организује социјално и лично искуство.

Stein и Poliakastro сматрају да се концепт приче састоји од прототипа приче и одређеног броја варијабилних елемената које деле одређене карактеристике са прототипом. Свака убедљива и комплетна прича треба да има следеће компоненте:

- Протагонисту
- Непријатну ситуацију
- Покушај разрешења непријатне ситуације
- Исход покушаја разрешења
- Реакције протагонисте на ситуацију

Истраживање које кандидат жели да обави треба да ову поделу „оживи“ и да понуди податке и анализу на основу ових компонената.

А Контекст у коме се истраживање обавља

Стајн и Поликастро су развили позицију која говори о постојању прототипа и различитих варијабилних елемената који деле нека значења са прототипом, али компоненте које су издвојили нису употребљене у конкретном истраживању и то је управо оно што ће кандидат покушати да обави у свом раду. Резултати планираног истраживања треба да успоставе полазишта која у будућим истраживањима могу користити у проучавању наративног мишљења и причања прича као потребе за придавање каузалне димензије догађаја.

У досадашњим истраживањима каузалног мишљења и каузалне димензије догађаја доминирају когнитивна истраживања, истраживања социјалне психологије у домену теорије атрибуције и истраживања неуралних механизма који су у позадини каузалног мишљења. За разлику од горенаведених, планирано истраживање треба да попуни празнину која је настала у развоју експлорације феномена, тако што полази од приступа у коме се изоставља дистинкција између

социјалног и когнитивног домена. Социјално и когнитивно се посматрају као две као две стране истог феномена, они се не третирају одвојено у истраживању, нити у анализи. Претпоставка од које кандидат жели да пође у истраживање јесте да је човек свакодневно уплетен у друштвене односе, и да је уједно покретач и продукт тих односа. Друштвени односи обликују човека у најмањој мери колико човек обликује друштвене односе. Култура, као агрегат у коме се односи између људи дешавају, у оквиру које индивидуа учи и сазрева, представља важан фактор кога никако не можемо искључити из анализе неког психичког феномена, јер представља уједно и конституент и контекст посматране појаве. Због тога је приступ који кандидат покушава да развије у свом истраживању *релациони и дискурзиван приступ.*

Б Ток истраживања

Испитаницима ће бити презентоване једна слика и 3 приче (А, Б, Ц). У првом делу, испитаници ће имати задатак да испричају шта виде на слици. Подаци ће бити прикупљени путем полуструктурираног интервјуа, а потом забележени у форми транскрипта. Питања ће се односити на образложење догађаја у причама испитаника, везе између њихове приче и елемената на слици, односа између тих елемената, итд.

У причи (А) ће бити изостављена *непријатна ситуација*, у причи (Б) *покушај разрешења* и *исход покушаја разрешења*, а у причи (Ц) биће изостављена *реакција protagonista на ситуацију*.

У другом делу истраживања, испитаници ће имати задатак да заврше причу коју су прочитали, односно да изврше пројекцију приче у будућем времену (то јест, да заврше приче А, Б и Ц). Испитаници ће написати крајеве приче, а њихови одговори ће бити накнадно анализирани.

В Нацрт узорка

Узорак се састоји од студената Филозофског факултета, узраста 18-21 годину, углавном на почетним годинама студија на одсеку који похађају. Узорак броји 30 испитаника, што је уобичајено када су истраживања овог типа у питању.

Г План обраде података

Семантичка анализа и квалитативна анализа садржаја, односно анализа наратива су главни облици обраде података. Пошто статистичке обраде нема, обраду података ће чинити разврставање садржаја кроз теме које се понављају, дистрибуција одговора, свођењем разноврсности одговора на заједничка значења, уочавање доминантних наратива и образлагање специфичних начина категоризације.

Кандидат ће такође покушати да изведе низ категорија у форми наратива који се могу увидети у одговорима испитаника, на који начин они говоре о себи и другим, начинима на које они осмишљавају себе и друге у том домену. Посебна пажња биће посвећена начинима на који се наизглед различита значења конституишу у сличне наративе.

Анализа података треба да обухвати сличности и разлике у објашњењу догађаја презентоване слике, то јест, уочавање тема које се понављају. Затим кандидата планира да анализује на који важан начин су приче у којима су изостављене компоненте (А, Б, Ц) морале бити „допуњене“ и надограђене да би се направила уверљива и смисаона целина, односно да ли је изостављена компонента на неки начин измишљена или створена у наставку приче да би се створио каузалан ланац догађаја који има смисла за испитаника.

Циљ истраживања

Пошто слична истраживања недостају, кандидатово истраживање је *експлоративног* карактера. Циљ истраживања јесте настојање да се прошири опсег досадашњих сазнања о томе на који начин је потреба за каузалном димензијом догађаја повезана са причањем прича, те пружи добру основу за даља истраживања на том подручју чији би предмет био још више спецификован. Пошто је циљ истраживања експлоративан, тек ће се даљом анализом моћи утврдити теме које се понављају, односно разлике и сличности у начинима на које испитаници конструишу причања прича и на које све начине уочавају и конструишу каузалне односе.

Истраживање полази од конструктивистичке метатеорије као једног од модуса нове истраживачке парадигме и квалитативног истраживања. Оне представљају један другачији приступ од квантитативног приступа истраживањима. Специфична за конструктивистичку метатеорију је претпоставка да је свако знање антиципативно и хипотетичко. Из тог разлога истраживач не полази од унапред дефинисаних хипотеза које треба да оповргне или потврди, јер самом том дихотомијом већ упада у оквир који је јасно дефинисан, али и неинформативан и којим се осиромашује феномен који се проучава и неизбежно води редукционизму који на крају испитује одвојено делове неког феномена који тако одвојени више не представљају тај исти појаву. У конструктивистичкој метатеорији истраживач и испитаник заједнички спроводе испитивање као активни партнери, а само истраживање по овом схватању представља социјалну ситуацију у којој оба учесника у односима једнаке расподеле моћи сазнају нешто један о другоме и стварају чином ко-конструкције заједничка значења. Поред тога, овакав тип истраживања у нашој средини је доста редак и треба га топло поздравити.

ОЦЕНА

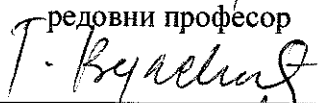
Због свега што је у горењем тексту изнесено, комисија сматра да кандидату Владимиру Мушицком треба одобрити израду магистарске тезе са темом „Причање прича као потреба за конституисањем каузалне димензије догађаја“.

У Београду, 27. фебруара 2007. године

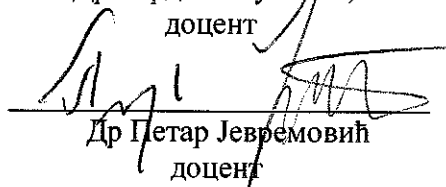
КОМИСИЈА

Др Душан Стојнов,
редовни професор

Др Гордана Вулевић,
доцент

Др Петар Јевремовић
доцент